

Список використаних джерел:

1. Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України № 5076-VI від 05.07.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
3. Шевчук С.В. Ділове мовлення для державних службовців : [навч. посіб.] / С.В. Шевчук. – 4-те вид., виправ. і доп. – К. : Алерта, 2012. – 428 с.
4. Синеокін О.В. Загальнотеоретичні проблеми адвокатології: [навч.-метод. посіб.] / О.В. Синеокін [Електронний ресурс]. – Запоріжжя : ЗНУ, 2007. – 108 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України № 4651-VI від 13.04.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
6. Криміналістика. Академічний курс : [підруч.] / Т.В. Варфоломєєва, В.Г. Гончаренко, В.І. Бояров. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 504 с.
7. Сергєич П.С. Искусство речи на суде / П.С. Сергєич ; под ред. Е.П. Черкашиной. – М. : Юрид. лит-ра, 1988. – 384 с.

УДК 343.98

ПАТРЕЛЮК Д.А.

**ЮРИДИЧНИЙ ЗМІСТ ВІДНОСИН
ІЗ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНОМУ ПЕРЕСЛІДУВАННЮ**

У статті досліджено юридичний зміст відносин із протидії кримінальному переслідуванню. Визначено, що він включає сукупність юридичних прав та обов'язків суб'єктів протидії та об'єктів, на які вона спрямована (слідчий, прокурор, потерпілий, свідки тощо). Сформульовано залежність між юридичним та фактичним змістом відносин із протидії кримінальному переслідуванню.

Ключові слова: протидія кримінальному переслідуванню, подолання протидії, юридичний зміст, фактичний зміст, діяльність із протидії кримінальному переслідуванню.

В статье исследовано юридическое содержание отношений по противодействию уголовному преследованию. Определено, что оно включает совокупность юридических прав и обязанностей субъектов противодействия и объектов, на которые противодействие направлено (следователь, прокурор, потерпевший, свидетели и др.). Сформулировано зависимость между юридическим и фактическим содержанием отношений по противодействию уголовному преследованию.

Ключевые слова: противодействие уголовному преследованию, преодоление противодействия, юридическое содержание, фактическое содержание, деятельность по противодействию уголовному преследованию.

The article studied the content of the legal sense of relationship to counter prosecution. Determined that it includes a set of legal rights and duties of subjects of counteraction and objects to which it is directed (investigator, prosecutor, victim, witnesses, etc.). Formulated relationship between the legal and the actual content of the relationship to counter the prosecution.

Key words: counteraction to criminal prosecution, overcoming the counteraction, legal content, actual content, activities to counter prosecution.

Вступ. Попередні наші дослідження були присвячені окремим елементам змісту відносин із протидії кримінальному переслідуванню, а саме його фактичній частині – «діяльності» [1]. Водночас необхідно зауважити, що відносини з кримінального переслідування, а значить і протидія йому, перебувають насамперед у правовій площині. Таким чином, для повного і всебічного розгляду змісту відносин із протидії кримінальному переслідуванню необхідно проаналізувати і юридичний його аспект, що надасть змогу не лише побудувати теоретичну модель цього явища, а й ефективно і законно подолати протидію на практиці.

Вважаємо, що це дослідження актуальне як з погляду правової (зокрема, криміналістичної) теорії, так і практики досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання протидії кримінальному переслідуванню досліджувались вітчизняними та зарубіжними вченими-криміналістами, зокрема: О.В. Александренком, Е.У. Бабаєвою, Р.С. Белкіним, С.Ю. Журавльовим, Р.М. Шехавцовим, О.Ф. Лубіним, О.Л. Стуліним, Б.В. Щуром та ін.

Незважаючи на велику кількість публікацій, присвячених характеристиці окремих аспектів теоретичної моделі протидії кримінальному переслідуванню (суб'єкти, форми, способи тощо), дослідження юридичного змісту вказаних відносин залишилось поза увагою науковців. Цей факт, на наше переконання, нівелює правову природу (де-юре) протидії кримінальному переслідуванню, зводячи її виключно до діяльності (де-факто), що в результаті ускладнює процес формування теорії та розробки ефективних практичних заходів подолання протидії правоохоронними та судовими органами. Викладене підкреслює необхідність цього дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є науковий результат, який полягатиме у визначенні сутності юридичного змісту відносин із протидії кримінальному переслідуванню. Відповідно до поставленої мети у дослідженні мають вирішуватись такі завдання: 1) надання визначення поняття «юридичний зміст відносин із протидії кримінальному переслідуванню»; 2) дослідження складу юридичного змісту відносин із протидії кримінальному переслідуванню.

Результати дослідження. Протидія кримінальному переслідуванню є суспільними відносинами між її учасниками з приводу вирішення або нейтралізації кримінального конфлікту, що полягає у взаємовпливі суб'єктів (учасників та інших залучених осіб) кримінального провадження за допомогою процесуальних та непроцесуальних засобів з метою відстояння прав та інтересів вказаних осіб у зв'язку із вчиненням кримінального правопорушення [9, с. 195].

Таким чином, суб'єкт та об'єкт протидії здійснюють вплив один на одного, який за своєю сутністю є різновидом суспільних відносин.

У теорії права розглядають переважно правовідносини, склад яких традиційно визначають так: суб'єкт, об'єкт і зміст (юридичні права та обов'язки) [10, с. 384]. Пропонуємо взяти за основу таку позицію щодо складу змісту правовідносин, але внести необхідні коригування з урахуванням специфіки обраного напрямку дослідження.

Отже, юридичний зміст відносин із протидії кримінальному переслідуванню складатимуть:

- юридичні права суб'єкта протидії;
- юридичні обов'язки суб'єкта протидії;
- юридичні права об'єкта протидії;
- юридичні обов'язки об'єкта протидії.

У попередніх публікаціях, які присвячувались різним елементам фактичного змісту відносин із протидії кримінальному переслідуванню, нами визначено, що цю діяльність теоретично можна розділити на два рівнозначні її види – процесуальну та непроцесуальну. Останні включають підвиди, в межах яких розкриваються способи цієї діяльності [1].

Розглянемо окремо юридичний зміст відносин кожного з означених видів фактичного змісту відносин протидії.

Процесуальний вид відносин із протидії кримінальному переслідуванню характеризує відносини між суб'єктом та об'єктом протидії, які мають місце у правовій площині, тобто з використанням процесуальних засобів чи повноважень. До процесуальних підвидів діяльності належать: а) отримання статусу, який унеможливує або суттєво ускладнює участь у кримінальному провадженні та притягнення до відповідальності; б) втручання у процесуальну діяльність правоохоронних органів, прокуратури, суду; в) протиправна діяльність працівників правоохоронних органів, прокуратури, суду; г) відмова або надання завідомо неправдивих повідомлень чи доказів злочинцями та іншими учасниками кримінального процесу [1, с. 70].

Для повного розуміння сутності явища вважаємо за доцільне насамперед внести інтуїтивну (естетичну) ясність за рахунок прикладів відносин процесуальної протидії і їх пояснення,

і лише потім – дискурсивну (логічну) ясність за допомогою побудови моделей юридичного змісту відносин цього виду.

Так, підозрюваний, відмовляючись від надання показань стосовно себе (своїї діяльності) або надаючи свідомо недостовірну інформацію, вчиняє процесуальну протидію, визначену нами у пункті «г». Навіть поверхневий розгляд описаної ситуації у результаті не лишає сумніву, що зазначені дії перешкоджають кримінальному переслідуванню та знижують його ефективність. Незважаючи на це, права суб'єкта на такі дії (бездіяльність) передбачені Конституцією України [11] та Кримінальним процесуальним кодексом України [12], що надає протидії характер законності.

Не зупиняючись на цьому, пропонуємо окреслити й інші можливі варіанти процесуальної протидії. Так, свідок, який не бажає викривати злочинця, надаючи довідку про тяжку хворобу, тимчасово звільняється від обов'язку прибувати за викликом слідчого (прокурора), а в результаті і надати свідчення. Схожа ситуація має місце у випадку, коли *особа до отримання статусу підозрюваного* обирається народним депутатом або призначається на посаду судді, отримуючи недоторканість. Подібні ситуації відносяться до пункту «а» процесуального виду протидії, хоча і мають певні відмінності. Перша ситуація має тимчасовий характер, друга – передбачає необхідність зміни всього процесу документування злочинної діяльності, але закономірно і логічно обидві ситуації унеможливають або суттєво ускладнюють роботу у кримінальному провадженні і кримінальне переслідування загалом.

Безумовно розуміючи, що права суб'єкта протидії в означених випадках передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України [12] та Законом України «Про статус народного депутата України» [13], вважаємо, що вони (права) відповідають не «духу» закону, а «букві» закону, тобто протидія за своїм характером є формально законною.

Таким чином, процесуальна протидія переважно виражається у формі дій або бездіяльності, які є законними або формально законними, тобто взаємовідносини відповідають вимогам чинного законодавства, а отже, маємо ситуацію, за якої суб'єкт протидії і об'єкт, на який вона спрямована, наділені і юридичними правами, і юридичними обов'язками. При цьому суб'єкт протидії має права, яким відповідають обов'язки об'єкта протидії, і навпаки, правам об'єкта протидії відповідають певні обов'язки суб'єкта.

Викладене дозволяє зробити висновок, що процесуальний вид відносин із протидії кримінальному переслідуванню має повноструктурний юридичний зміст.

Непроцесуальний вид відносин із протидії кримінальному переслідуванню сформульований для означення впливу суб'єкта протидії на її об'єкт, який відбувається «поза межами» права часто за відсутності будь-яких (навіть уявних) прав чи повноважень із застосуванням непроцесуальних засобів. Підвиди непроцесуальної діяльності включають: а) переховування від правоохоронних органів або суду; б) фізичний та психологічний вплив на працівників правоохоронних органів, прокуратури, суду; в) фізичний, психологічний та фінансовий вплив на інших учасників кримінального процесу; г) знищення, приховування або зміна матеріальних слідів, засобів і знарядь злочину, предметів, отриманих злочинним шляхом, які вчиняються стороною захисту [1, с. 70].

Розглянемо ситуації непроцесуальної протидії на прикладах. Так, погрози, висловлювані підозрюваним на адресу слідчого, а так само знищення чи пошкодження його майна, вчинене будь-ким, негативно впливатиме на процес досудового розслідування, а також схилить слідчого до прийняття «стороні» злочинців. Описані ситуації охоплюються пунктом «б» непроцесуального виду протидії. При цьому, співставляючи дії суб'єкта протидії з вимогами Кримінального кодексу України, можна зробити висновок, що вони передбачені у якості протиправних, тобто незаконних.

Аналогічними за своїм характером є і дії, передбачені пунктами «а», «в» і «г», за певним виключенням. Зокрема, виникають питання щодо правильного визначення характеру (відповідності вимогам законодавства) діяльності *особи до отримання нею статусу підозрюваного* у випадках: 1) зміни місця проживання або іншого переховування від правоохоронних органів; 2) надання грошової чи іншої винагороди свідкам, експерту або іншим учасникам процесу задля зміни їх показань.

Такі дії хоч на вигляд і не суперечать чинному законодавству в момент вчинення, проте спрямовані на подальше його порушення. Так, свідок, отримавши винагороду, повинен буде надати завідомо неправдиві показання; переховування особи, яка ще не має статусу підозрюваного, у разі його зміни (вручення підозри, зокрема заочне) автоматично перейде у розряд незаконного. З огляду на подальший розвиток подій у подібних ситуаціях дії у них можна назвати «переднезаконними».

Викладене ілюструє той факт, що непроцесуальна протидія найчастіше полягає у діях або бездіяльності, які є незаконними або переднезаконними, тобто взаємовідносини розвиваються всупереч чинному законодавству. У такій ситуації суб'єкт не має права на такі дії, оскільки вони незаконні, у зв'язку з чим у нього поряд з основним обов'язком щодо виконання законних вимог об'єкта (слідчого) виникає додатковий обов'язок – утриматись від незаконних дій. Водночас у випадку порушення закону з боку суб'єкта до основних прав і обов'язків об'єкта протидії до-лучаються його права на чужі дії, тобто на дії суб'єкта щодо утримання від порушень закону відносно об'єкта.

Таким чином, суб'єкт протидії має обов'язки, проте не завжди має права, а об'єкт має юридичні обов'язки та розширений обсяг прав. Юридичний зміст відносин із протидії кримінальному переслідуванню за таких умов є неповноструктурним (усіченим).

Аналіз отриманих у результаті дослідження висновків дозволяє висунути тезу про залежність між юридичним та фактичним змістом відносин із протидії кримінальному переслідуванню. Так, у повноструктурному юридичному змісті відносин діяльність із протидії (фактичний зміст) є законною або формально законною, а у неповноструктурному – має незаконний або переднезаконний характер.

Підсумовуючи, можна зробити такі **висновки**:

1) юридичний зміст відносин із протидії кримінальному переслідуванню – це сукупність юридичних прав і обов'язків учасників протидії кримінальному переслідуванню (суб'єктів та об'єктів), яка обумовлює характер такої діяльності в цілому (фактичний зміст);

2) процесуальна протидія переважно виражається у формі дій або бездіяльності, які є законними або формально законними, тобто взаємовідносини відповідають вимогам чинного законодавства. Юридичний зміст відносин із протидії кримінальному переслідуванню за таких умов є повноструктурним – суб'єкт і об'єкт протидії наділені і правами, і обов'язками.

Непроцесуальна протидія найчастіше полягає у діях або бездіяльності, які є незаконними або переднезаконними, тобто взаємовідносини розвиваються всупереч чинному законодавству. Юридичний зміст відносин із протидії кримінальному переслідуванню при цьому є неповноструктурним (усіченим), тобто суб'єкт протидії має обов'язки, проте не завжди має права, а об'єкт – обов'язки та розширений обсяг прав.

Перспективи подальших наукових розробок вбачаються у дослідженні етапів кримінального переслідування, на яких здійснюється протидія, мети і завдань протидії кримінальному переслідуванню, а також характеристики об'єктів, на які спрямований її вплив.

Список використаних джерел:

1. Патрелюк Д. Структурні елементи діяльності щодо протидії кримінальному переслідуванню / Д. Патрелюк // Вісник Прокуратури. – 2015. – № 12 (174). – С. 64–71.
2. Александренко О.В. Криміналістичні проблеми подолання протидії розслідуванню : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / О.В. Александренко. – К. 2004. – 253 с.
3. Бабаева Э.У. Проблемы теории и практики преодоления противодействия уголовному преследованию : [монографія] / Э.У. Бабаева. – М. : Юрлитинформ, 2006. – 312 с.
4. Белкин Р.С. Противодействие расследованию и пути его преодоления криминалистическими и оперативно-розыскными средствами и методами // Криминалистическое обеспечение деятельности криминальной милиции и органов предварительного расследования : [учеб.] / под ред. Т.В. Аверьяновой, Р.С. Белкина. – М. : Новый Юрист, 1997. – С. 129.
5. Журавлев С.Ю. Нейтрализация противодействия расследованию // Криминалистика: Расследование преступлений в сфере экономики : [учеб.] / С.Ю. Журавлев, А.Ф. Лубин ; под ред. В.А. Грабовского, А.Ф. Лубина. – Ниж. Новгород : Нижегород. ВШ МВД России, 1995. – С. 345.
6. Шехавцов Р.М. Формы та способи протидії розслідуванню злочинів і засоби їх подолання (за матеріалами) кримінальних справ про вимагання, вчинені організованими групами, злочинним організаціями : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Р.М. Шехавцов. – К., 2003. – 20 с.
7. Стулин О.Л. Тактические основы преодоления умышленного противодействия расследованию преступлений : дис. ... докт. юрид. наук. : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза» / О.Л. Стулин. – СПб., 1999. – 187 с.
8. Щур Б.В. Тактика нейтралізації протидії розслідуванню злочинів, вчинених організованими групами : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Б.В. Щур. – Харків, 2004. – 195 с.

9. Патрелюк Д. Мета і завдання протидії кримінальному переслідуванню / Д. Патрелюк // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 8. – С. 191–196.

10. Теорія держави і права. Академічний курс : [підруч.] / [О.В. Зайчук та ін. ; за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко]. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 685 с.

11. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

12. Кримінальний процесуальний кодекс України № 4651-VI від 13.04.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

13. Про статус народного депутата України : Закон України № 2790-XXI від 17.11.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

14. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 05.04.2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

УДК 340.5:351.86

РУДЕЙ В.С.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ БОЛГАРІЇ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ

Стаття присвячена дослідженню окремих питань організаційно-правового забезпечення діяльності органів спеціального призначення Болгарії в загальній системі національної безпеки, діяльність яких спрямована на захист інтересів держави від зовнішніх та внутрішніх загроз, а також їх місця і ролі в системі охорони державної таємниці.

Ключові слова: діяльність органів спеціального призначення, система охорони державної таємниці, система національної безпеки й оборони країни, захист національних інтересів держави.

Статья посвящена исследованию некоторых вопросов организационно-правового обеспечения деятельности органов специального назначения Болгарии в общей системе национальной безопасности, деятельность которых направлена на защиту интересов государства от внешних и внутренних угроз, а также их места и роли в системе охраны государственной тайны.

Ключевые слова: деятельность органов специального назначения, система охраны государственной тайны, система национальной безопасности и обороны, защита национальных интересов государства.

The article is dedicated to some of the issues of organizational and legal support of the activities of the institutions of special purpose of Bulgaria in the overall system of national security, which are aimed at protecting the interests of the state against external and internal threats, as well as their place and role in the system of protection of state secrets.

Key words: activities of institutions of the special purpose, system of protection of state secrets, system of national security and defense, protection of national interests.